

Яцишин О. М. Специфіка навчальної мотивації студентів в умовах безсесійного контролю знань / О. М. Яцишин, С. А. Яцишина. – 5 с.

Яцишин О.М., Яцишина С.А.

Вінницький торговельно-економічний інституту КНТЕУ

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ БЕЗСЕСІЙНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Досвід соціально-економічних перетворень в Україні все більше переконує, що їхня ефективність та розвиток значною мірою визначатимуться якістю теоретичної і практичної підготовки наступних поколінь спеціалістів вищої кваліфікації, зокрема фахівців сфери економіки та бізнесу.

Помічено, що у студентських аудиторіях сьогодні перебуває досить своєрідне за своїми світоглядними позиціями покоління. Воно вже володіє достатнім прагматизмом і раціоналізмом, налаштоване на отримання престижних спеціальностей, але разом з тим не позбулося укоріненого у попередніх поколіннях споживацтва (в найширшому розумінні слова), суть якого: особистість є об'єктом у системі освіти, і на кожному щаблі учневі (студенту) повинні дати: знання, стипендію, диплом, роботу і т.д.

У зв'язку з цим одним із головних завдань навчання й виховання у вищому навчальному закладі України є перетворення студента із об'єкта на суб'єкт виховання. Лише тоді, коли особистість здатна бути повноправним суб'єктом діяльності, можлива її справжня гармонійна активність.

До основних якостей суб'єкта учіння варто віднести високий рівень позитивної навчальної мотивації. Не випадково у психолого-педагогічній літературі зазначається, що з арсеналу внутрішніх характеристик особистості особливу роль у зростанні активності відіграють її мотиви [1, с. 87].

Усвідомлення значущості мотивації для навчально-пізнавальної діяльності дало підстави для формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу (у дещо ширшому контексті принципу психологічного забезпечення процесу навчання) і зумовило широту та інтенсивність дослідження даного феномена вітчизняною та зарубіжною психолого-педагогічною наукою.

Подальше запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ, перехід до комплексної діагностики знань студентів, пов'язане з цим екстенсивне використання засобів педагогічного контролю та очевидний акцент на кількісних показниках успішності роблять актуальним визначення структури мотиваційного забезпечення навчальної діяльності сучасного студентства.

Педагогічний контроль є невід'ємною частиною процесу навчання і має перебувати в органічному взаємозв'язку з іншими елементами педагогічної системи. Як і будь-яка технологія навчання, кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП) пропонує специфічні підходи до контролю й оцінювання знань студентів.

У контексті дослідження мотиваційної основи навчання у сучасній вищій школі особливої уваги заслуговує безсесійна форма контролю, за якої оцінювання знань студентів з навчальних дисциплін здійснюється на основі результатів поточного та модульного контролю без проведення триместрового іспиту (заліку) як інтегрована оцінка засвоєння студентом змістових модулів. Відомо, що за даної системи студент, який упродовж триместру набрав не менше 60 балів за 100-бальною шкалою, має право не складати іспит (залік): набрану кількість балів зараховують як підсумкову оцінку з дисципліни.

Очевидно, що поряд з іншими перевагами безсесійна форма контролю несе у собі потужний стимул для активізації пізнавальної діяльності особистості. Усвідомлення прямого взаємозв'язку між зусиллями, які докладаються під час підготовки до кожного окремого заняття, і кінцевим результатом “заряджає” студента на навчальні звершення, підвищує мотиваційне напруження загалом та дієвість окремих мотивів зокрема.

Щодо останніх, то перш за все йдеться про мотив досягнення, в якому, на думку авторів, втілюється вихідна тенденція особистості до самореалізації, потреба бути успішним у своїх діях [5, с. 26].

І.О. Зимня називає мотив досягнення основною спонукою навчальної діяльності студентства поряд із пізнавальним мотивом [3, с. 184-185].

Дійсно, в навчанні неможливо виділити чисту культуру пізнавальної мотивації, позбавлену будь-якої прагматики, зокрема тому, що “чим більший інтерес ви відчуваєте до якоїсь справи, тим сильнішим є ваше прагнення зробити цю справу добре” [4, с. 142].

Основу мотивів досягнення складає прагнення до успіху й уникання невдачі. Мотивація успіху, на думку психологів, однозначно позитивна. За такої мотивації дії спрямовані на конструктивні, позитивні результати. Особистісну активність визначає потреба в досягненні успіху [6, с. 59].

П.М. Якобсон протиставляє цю потребу ліношам, пасивності, небажанню здійснювати зусилля над собою, стійкості до невдач (фрустрації) [7, с. 231].

Щоправда, пізнавальний мотив і мотив досягнення багатьма авторами трактуються як конкуруючі. Дослідники вже давно зауважують, що “система освіти орієнтована переважно на стимуляцію саме мотивації досягнення: отримати добру оцінку, успішно скласти іспити і т.п. ... Коли головною турботою студента є успішність, спрямування його зусиль зміщується з “виробництва знань” на “виробництво оцінки” [2, с. 46-47].

Сучасні дослідження дають підстави вважати, що вище окреслена традиційна для практики функціонування вищої школи проблема загострилася ще більше із запровадженням КМСОНП і зокрема безсесійної форми контролю. Справді, сьогодні, як ніколи, студенти акцентовані на отриманні (накопиченні) балів, досягненні бажаної кількісної планки навчальних досягнень, часто не турбуючись про глибину та якість засвоєних знань. При цьому прагматична мотивація часто-густо підсилюється дією фінансового мотиву, який виражається у прагненні студентів отримати високі навчальні здобутки, аби мати право на стипендію.

Практика запровадження КМСОНП у вищій школі доводить, що гіпертрофованість прагматичної складової мотивації досягнення призводить до небажаного загострення конкуренції у студентському середовищі. І хоча тип навчання, за якого у студентській аудиторії моделюються умови жорсткої конкуренції на реальному ринку праці, ефективно функціонує у багатьох освітніх системах, її ознаки у вітчизняних ВНЗ (часто спотворені славнозвісною специфікою нашого буття) не можуть не викликати тривогу.

Причина занепокоєння криється не лише в тому, що подібна система стосунків не вписується у традиційну для України освітню парадигму, за якої мають стимулюватися колективістські настрої та колективотворчі процеси в середовищі студентів, здійснюватися виховання “у колективі і через колектив”. Врешті-решт важко поставити під сумнів те, що індивід формується як особистість, лише взаємодіючи з людьми, відчуваючи вплив тих, хто його оточує, в більшій чи меншій мірі персоналізуючись у ньому, перетворюють його особистісні смисли, змінюють його поведінку. Тривожить те, що штучно створене дидактичними засобами високо конкурентне навчальне середовище часто-густо не дозволяє розвинути особистісно-сміслові відносини між учасниками педагогічного процесу – ці необхідні зв'язки, які складаються в спільній діяльності студентів і реалізуються в самій діяльності. А це, в свою чергу призводить до закриття цілої низки педагогічних перспектив.

Варто згадати, що мотивація досягнення – це побічний продукт більш фундаментальних соціальних мотивів. Соціальну мотивацію, як і зумовлену нею адаптивну (приспосувальну) поведінку, можна тлумачити як одну з головних ознак соціальної типовості людини. І базовими в даному випадку слід вважати так звані соціогенні потреби, джерелом яких виступає найближче оточення.

Окрім того, варто мати на увазі, що поняття “досягнення” не повинно зводитися до отримання оцінки. Досягнення – це стан і рівень навченості, котрі виступають необхідною умовою подальшого руху в змісті того, що засвоюється” [2, с. 47]. Крім того, в сучасній гуманістичній психології найбільш фундаментальними потребами особистості визнаються прагнення до самоактуалізації, самореалізації, здійснення себе у житті, що теж може й повинно стати основою позитивної мотивації досягнення, а відтак творчої активності суб'єкта пізнання в умовах безсесійного контролю.

Таким чином, стимуляція розвитку мотивації досягнення поза контекстом соціальної взаємодії в студентському колективі не здатна створити оптимальне мотиваційне забезпечення процесу навчання. Для досягнення останнього в умовах безсесійного контролю знань студентів важливим, на наш погляд, є застосування психолого-педагогічних чинників, які призводять до домінування у системі навчальних спонук студентів неконкуруючих процесуальних і дискретних мотивів позитивної модальності, ключова роль серед яких належить пізнавальним, професійним, комунікативним і соціальним мотивам.

Механізм створення подібного мотиваційного забезпечення традиційно ґрунтується на нівелюванні впливу негативних навчальних спонук, зокрема

мотиву уникнення негативного досвіду, через який навчальна активність втрачає характер творчості.

Щоправда в умовах безсесійного контролю, такий підхід видається дещо спрощеним. Вважаємо, що необхідною є розробка та реалізація низки заходів, які дозволять підсилити мотиваційне напруження суб'єкта учіння за рахунок збільшення сили та дієвості групи процесуальних і дискретних навчальних мотивів: пізнавального, професійного, соціального, а також шляхом створення умов неконкурентності щодо них мотиву досягнення.

Для досягнення поставленої мети важливим є уявлення про те, що чим більше компонентів зумовлює цю діяльність, тим більшим у студента є мотиваційне напруження. Параметри ж такого напруження визначатимуться характером відношень (конкуруючі – взаємодоповнюючі) між мотивами навчальної діяльності.

Досягнення мотиваційного напруження особистості в учінні внаслідок поєднання дії відповідних мотивів передбачає створення мотиваційного напруження середовища, в якому здійснюється діяльність. Під останнім ми розуміємо систему відносин студента з учасниками педагогічного процесу (іншими слухачами, викладачами, адміністрацією закладу освіти, батьками), їхнє спілкування, спільну діяльність. Таке середовище є завжди насичене стимулами, що за умови інтеріоризації особистістю впливатимуть на мотиваційний процес. Таким чином, зовнішнє напруження є інструментом “індукції” внутрішнього мотиваційного напруження особистості.

Подібний процес може бути керованим, і ключова роль тут належить викладачеві, його людській та педагогічній зрілості, рівню психологічних знань, методичній майстерності, а також, і це особливо підкреслюється авторами, його “мотиваційному профілю”.

Саме педагог розглядається як “конструктор” мотиваційно насиченого середовища, що враховує в своїй діяльності потенціал низки психологічних механізмів.

Список використаних джерел:

1. *Абульханова-Славская К.А.* Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. *Вербицкий А.А.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высш. шк., 1991. – 206 с.
3. *Зимняя И.А.* Педагогическая психология. Учебник для вузов. – Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 1999. – 384 с.
4. *Изард К.Э.* Психология эмоций. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
5. *Кулюткин Ю.Н.* Смысл учебной деятельности для личности // *Вечерняя сред. шк.* – 1991. – № 3. – С. 25-29.
6. *Реан А.А., Коломинский Я.Л.* Социальная педагогическая психология. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.
7. *Якобсон П.М.* Психологические проблемы мотивации поведения человека. – М.: Просвещение, 1969. – 317 с.

